

Традиционно vs. модерно право

Елица Вълчева-Куманова

***Traditional Law vs. Modern Law:** The paper justifies the necessity of revealing the characteristic features of both traditional and modern law. The comparison between these categories underlines their genesis and their structure. The knowledge of the essence of traditional law and modern law is a methodological instrument for understanding the nature of law.*

Key words: traditional law, modern law, social order, social norms

ВЪВЕДЕНИЕ

Понятията традиция и модерност се възприемат в тяхната противоположност. Изследването им в корелативна връзка като противоположни понятия се дължи на различни основания. На пръв поглед традицията се отъждествява с миналите събития от историята на човешката цивилизация; възприема се като продукт на един отминал етап във времето и следователно е насочена назад. При модерността погледът е в противоположната посока – напред; модерността е насочена напред във времето като етап на създаване на нови модели на поведение. Така ключът за разбирането на тези две понятия се превръща в отброяването на съответния период от време.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Социалната действителност предопределя механизма на социалното регулиране; на отмерването посредством модели на дължимо поведение. Историята на човешката цивилизация съдържа множество примери за съществуването на различни средства за социално нормативно регулиране. Традициите, религиите, моралът регулират обществените процеси удачно до момента, в който се появява нуждата от контролиране на процеса на създаване, разпределение и обмен на блага. Спазването на обичаите се легитимира чрез тяхната полезност. Когато околната среда остане непроменена, логично е, че няма смисъл да се променят и социалните практики.

Правният ред съществува под формата на правен дискурс, в който се отразяват правните позиции. Позициите играят ролята на интегрална характеристика на личността, която е отражение на нейното положение в обществените отношения. Те са действени, субективни страни на правния статус и включва сложен комплекс от елементи като претенции за определено поведение, степен на удовлетвореност, емоционално отношение към околния свят.

Човек е биосоциално същество. Социализацията представлява отделянето на човека от природата и придобиването на независимост чрез създаването на трайни практики с полезен ефект и резултат, оценявани като полезни и чрез отхвърлянето на други, оценявани като вредни. На базата на полезното и вредното се основават и първите социални позиции, условно определени като “човек е свободен да извърши действия” и “човек не е свободен да извърши действия”.

Традиционното право черпи своята оправданост от една обръната назад във времето сакрална традиция, която кодифицира по специфичен начин синкретичните социални практики. Те се оценяват като добри и полезни, защото тяхното действие е доказало своята ефикасност по отношение на възпроизводството на човешката общност и на осигуряването на процеса на създаване на блага, необходими за нормалното протичане на живота на общността. Така се осъществява нормалното възпроизводство на социалния живот и се обосновава императива на традиционното регулиране – да не се допускат промени в действащите норми,

защото те са ефикасни, а променените социални дейности да бъдат нормирани чрез същите механизми.

Традиционното право има своя естествена легитимност и оправданост. Те са свързани с изявление на определена ценност и нормативните предписания се реализират като изпълнение на етичен дълг /към бог, към другите, към човека/. Първите социални норми са изведени от митологичните представи за възникването на света, а тяхното реализиране е обезпечено с позитивна или негативна санкция, следствие от проявлението на обожествените природни сили. Социалните форми, в които се обективират етичните начала са различни. В древността те са свързани с различни традиционни, религиозни, метафизични вярвания и убеждения и съществуват в смесен вид. Социалните норми са обявени за божествена повеля, съответстваща на човешката природа и представляват естествено право в най-широк смисъл. Социалните норми са обявени за божествена повеля, съответстваща на човешката природа и представляват божествено право в най-широк смисъл. Така това право се основава на авторитета на митове с божествен или героичен произход и обхваща голям кръг от обществени отношения. Нарушаването на тези норми е престъпване на утвърдения от боговете и предците социален ред. В религиозните норми за първи път се съдържа правило за поведение, което изразява едновременно модел на съобщност, на съотнасяне и главното условие, на което този модел трябва да отговаря – “не прави на другите това, което не искаш да правят на тебе; отнасяй се с другите така както искаш да се отнасят с тебе”.

В исторически аспект религиозните учения са упражнили най-голямо влияние върху мисленето на хората и са оформили световните култури. Поради това те са били и са един властови фактор, който държавната власт е трябвало да взема под внимание. Поради това исторически често е възниквала тясна връзка между религията и светската власт. Религията се ангажира с регулиране на поведението, чрез призоваване към дълг, към спазване на религиозни забрани. Важен е въпросът дали позитивното право може да открие своето дълбоко основание в религията. В повечето религии се откриват заповеди, които без непременно да са право носят неговия смисъл и са превърнати в хипотетичен идеал на модел на етично поведение. Религията гарантира единност и стабилитет и способства за въздействието и в обществото. Въпреки това нейните норми не изискват сялапо подчинение и следване, защото се нуждаят от разбиране и убеждение поради своето когнитивно съдържание. Бог се представя като всесилно и всезнаещо същество, в чиито откровения се съдържа обещание, от което произтичат очаквания за справедлива преценка на всеки отделен живот и окончателното му спасение.

Правото възниква като социален регулатор по повод разпределението и обмена на блага. Благата на традиционното общество освен като продукти на човешката дейност са пряко свързани и с личността на хората. Уменията на майстора, сръчността на занаятчията, името на рода са блага, които също подлежат на обмен. Те не се извеждат от нормативното регулиране както при модерното право, което ги провъзгласява за личен избор, а оттам и за свобода на действие. Напротив, при традицията те се схващат не като право, а като задължение да се следва определено поведение. Тяхното неспазване се санкционира с морална укоримост. Целите на социалното регулиране се фокусират върху създаването на правила относно запазването на доказалите своята ефективност практики. На първо място, това е забраната да се напуска групата. На следващо място, това е санкцията остракиране. На следващо място е понижаване в груповата йерархия. Така решаването на конфликтите се затваря в едно затворено пространство, което обяснява липсата на специални мерки за държавна принуда. Тя е заместена от осъзнатата необходимост от запазване на позицията в колектива. Оттук до налагането на колективна отговорност има само една крачка – колективът изисква подчинение, но дава закрила и защита. В това се корени легитимиращата сила на

традиционното право. Затова санкционните състави са по-скоро изключение, въпреки някои наченки на наказателен или граждански процес.

В модерното право институционализирането на социалните практики се развива различно. Необходимостта от универсализиране на различни по съдържание блага и различни позиции при тяхното разпределение и обмен има друга цел.

Преходът от традиционно към модерно право не е еднозначен, протича през продължителен период от време, а техните черти взаимно се припокриват. Началото на този процес е дадено с кодифицирането на правните обичаи още в законите на Мойсей. Акцентът се поставя върху подбирането на полезни за групата индивидуални практики, които да се институционализират като норма на поведение на всички членове, израз на тяхното общо съгласие. На подбор подлежат обстойни практики, полезни за всички членове на държавно организираното общество, подбрани съобразно принципа на съизмеримостта.

В модерното общество личността е изведена на преден план и стои в основата на общественния живот. Индивидуализмът се издига в противовес на групата, колектива, рода, племето при традициите. Човекът става все по-свободен да се справя самостоятелно със социалните практики. Но той остава цивилизован. При традициите нещата са различни – всеки член на колектива допринася за изпълнението на социалните практики и е незаменим елемент в процеса на социализацията. Така правото се появява на обществената сцена като отделен специфичен нормативен регулатор, който съществува съвместно с останалите. Това поражда въпросът какво би се получило когато нормите на правото влязат в колизия с нормите на религията или моралът и какъв е изходът от тази ситуация.

Съвременното право отразява явления, които имат ценностен оценъчен характер и присъщи на държавно организираното общество. Освен като модел на ред правото едновременно е и ценност като ред, защото в него се отразяват различни ценностни оценъчни явления. Ето защо, правото като признат ред е оправдано чрез други ценности.

Гносеологичната страна на политикоправния ред и неговите компоненти най-добре могат да бъдат схванати чрез изследване на изворите на правото с цел систематизиране на теоретичното познание. Изворите на правото са невидимото място “където се е родило правото, преди да излезе на повърхността”. Тяхната основна задача е да положат установяването на началата на нормите на положителното право и техните атрибути, а също така да установят историческите данни, въз основа на които след научна преценка да се изведат факти, които не могат да се възприемат по друг начин. Правото е присъщо единствено на човешкото общество като система от съвместно съжителство и взаимодействие между хората; от взаимна комуникация и координация на поведението и на съществуващ социален порядък като еманация на биосоциалната природа на човешкия индивид и на степента на неговата цивилизованост и култура, защото предпоставя осъзнаването на дължимия характер на предписваното поведение.

Социалната валидност на реда изразява неговата легитимност. Тя не е изначално и иманентно качество на управленския ред. Редът е валиден, само ако е признат за такъв. За да получи валидност политическия ред трябва да бъде познат като факт и признат като необходим и оправдан. Социалната валидност на реда изразява неговата легитимност. Тя не е изначално и иманентно качество на управленския ред. Редът е валиден, само ако е признат за такъв. За да получи валидност политическия ред трябва да бъде познат като факт и признат като необходим и оправдан. Правото като ред трябва да е едновременно легитимно и юридически валидно. Политическото значение на думата легитимност се отнася до оправдаване чрез ценности, справедливост. Нормативното битие на правото е само едно от неговите проявления. Като се стремим да надникнем „отвъд нормите”

трябва да държим сметка за социалния факт, който е получил своето юридизиране. На правно регулиране подлежат отношенията по повод разпределение и обмен на блага, които се основават на разума и се оценяват като добри за конкретния индивид. Чрез чувствата и емоциите той създава идейна представа за справедливостта на това разпределение от гледна точка на удовлетворяване на потребностите и интересите въз основа на принципите на правдата.

Правото представлява модел на контрол и средство за поддържане на равновесието в обществото. Правните норми съществуват в съзнанието като средство, чрез което се създава определен модел на битието, който притежава свойството да трансформира, да се развива, да преминава в едно следващо състояние, да подрежда обществените отношения. Човешката личност притежава нравствена и морална същност. Правото държи сметка за моралната същност на човека и не трябва да я пренебрегва, да я игнорира. Правото само по себе си е ценност като ред, като отрицание на хаоса и произвола, но именно затова е ред, който държи сметка за нравствената стойност на човешката личност. Правото защитава личността от произвола, като задава и въвежда параметрите на етичния ред. Без своята етична съвместимост и оправданост правото не може да служи на обществото.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Съществен признак на човешкото съзнание е неговото свойство да преобразува реалността, да я пречупва през призмата на настоящето, за да моделира бъдещето. В този смисъл събитията “от днес” са винаги модерни. Така по отношение на времето двете понятия – традиция и модерност – се изпълват с противоположен смисъл. Смисълът на модерността е в откриването на новото; смисълът на традицията е в запазването на старото. Този различен смисъл изразява в синтезиран вид двете крайни цели на човешкото съществуване – създаването на новото и запазването на старото.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Бойчев Георги. Въведение в правото. С. , 2006
- [2] Гоф Ж. Цивилизацията на Средновековния Запад. С. 1999.
- [3] Йотов С. Етика и мултикултурализъм. С. , 1996.
- [4] Костова М. , М. Новкиришка-Стоянова, Т. Пиперков. Съпоставка на Мойсеевия закон и римските закони. С. , 2009.
- [5] Костова М. Правото в поезията на Хораций. С. , 2010.
- [6] Тропер М. За една юридическа теория на държавата. С. , 1998.
- [7] Хайек Ф. Право, законодателство, свобода. С. 1998.

За контакти:

Гл. ас. д-р Елеца Вълчева-Куманова, Катедра “Публичноправни науки”, Русенски университет “Ангел Кънчев”

Докладът е рецензиран.